

KÓNYA PÉTER*

A NAGYMIHÁLYI SZTÁRAY GRÓFI CSALÁD ÉS A SZTÁRAY-URADALOM FELEMELKEDÉSE A 18. SZÁZADBAN**

Kulcsszavak: *arisztokrácia; 18. század; Sztáray család; nagymihályi uradalom; uradalomszervezés*

A kora újkorban, pontosabban a szatmári béke utáni korszakban jelentősen megnőtt a magyar arisztokrácia száma, amely további sorsát összekötötte a Habsburg-dinasztiával. Az ebben az időben rangemelésben részesült arisztokrata családok két évszázadon át fontos szerepet játszottak az ország politikai, társadalmi, gazdasági és nem utolsósorban katonai fejlődésében is. Ezek közé tartozott a gróf Sztáray család is, amely nemcsak keleten, Zemplén és Ung vármegyében rendelkezett hatalmas birtokokkal.

A Sztáray család ősei a középkorban a Nagymihályi családba tartoztak, amely a 14. századtól Nagymihály várát és mezővárosát birtokolta. A következő században a Nagymihályi családból néhány ág kivált, amelyekből később más főúri családok fejlődtek ki: a Pongrácz, az Eödönffy és a Sztáray családok. Nagymihály vára, városa és tartozékai akkor a legerősebb család, a Pongrácz család kezében voltak. A nagymihályi vár körül még a középkor végén egy hatalmas uradalom alakult ki, amelyhez egy mezőváros és több mint ötven falu tartozott.

A kora újkor első évszázadaiban az uradalom a régi Nagymihályi családból származó családok kezében volt, miközben a legnagyobb része, Nagymihály mezővárosával és várával együtt, a Pongrácz család birtokában volt, amely még néhány tucat falut Zemplén és Ung vármegyében is birtokolt. Ezek a birtokviszonyok nagyobb változások nélkül fennmaradtak a szatmári békéig.

Az uradalom központja Nagymihály volt, amely a 17. század során egy fontos, gyorsan fejlődő mezővárossá alakult, öt országos vásárral és fejlett iparral. A város birtokviszonyai a 17–18. század fordulóján nem mentek át nagyobb változásokon. A jobbágyportákat és a majorságok nagyobb részét, hasonlóan a földesúri székhelyek-

* KÓNYA Péter, történész, egyetemi tanár, rektor, Eperjesi Egyetem, Szlovákia, konya@unipo.sk.

** A tanulmány az NKFI K 120197 számú pályázatának keretében és a DAB Történelmi Munkabizottságának támogatásával készült.

hez (a várhoz és néhány kúriához), két földesúr birtokolta: a nagymihályi Pongrácz és nagymihályi Sztáray család.¹

A nagymihályi vár (várkastély), a mezőváros és az uradalom többsége 1711-ig a Pongrácz család tulajdonában volt, név szerint nagymihályi Pongrácz László és János voltak a birtokosok. Nagymihályi Pongrácz Mária és Barkóczy Ferenc házassága révén a Barkóczy család is bekerült a nagymihályi birtokosok közé. Azonban a 18. század elején, főleg a Rákóczi-szabadságharc idején közbejött anyagi gondok, a birtokok egy részének eladására, elzálogosítására vagy elajándékozására kényszerítették az uradalom birtokosait. Így Nagymihályba is kerültek új társbirtokosok. Ennek következtében rövid idő alatt megemelkedett a mezőváros földesurainak, illetve benne a kisebb vagy nagyobb birtokkal rendelkező személyeknek a száma.

Még a 17. század végén Galambos Imre, Pongrácz Anna férje is bekerült a nagymihályi földesurak sorába. A Pongráczokon, a Sztárayakon és a már említett nemesi családokon kívül, a századfordulón még a Bánffyak, Szentiványi Mihály, Soós Zsuzsanna, Szirmay András és Boronkay István is rendelkeztek kisebb birtokokkal Nagymihályban.²

A 18. század első éveiben a nagymihályi birtokok zálogosítás és birtokosztás révén jutottak új tulajdonosaikhoz. A már említett birtokosokon kívül főleg Szirmay András szerzett további jobbágytelkeket, és az úrbéri telkekkel, majorsági mezőkkel és rétekkel együtt 1699-ben Pongrácz Máriától két pusztá telket (Tarcali és Lakatos) és egy, régebben a kastélyhoz tartozó kertet.³ Ugyanez a Pongrácz Mária 1696-ban 500 Ft-ért zálogba adta sógorának, Gombos Imrének nagymihályi kúriáját, az összes hozzá tartozó mezőkkel, rétekkel, erdőkkel és halastavakkal, s azonkívül az addig Varga András által használt vendéglőt is.⁴ Több kisebb, gyakran egy jobbágytelek nagyságát el sem érő birtokrész került új tulajdonosok kezébe, úgymint Mészáros András⁵ Potocki Ferenchez, Lendvay Istvánhoz,⁶ Neviczky Istvánhoz vagy Török Istvánhoz.⁷ 1707-ben Pongrácz László 600 Ft-ért Barkóczy Ferencnek adta zálogba

1 Állami Levéltár, Eperjes, Stárai Michalovce (a továbbiakban ŠA Prešov, SM) 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158: Okiratok a nagymihályi birtokok elzálogosításáról a 17. század végén és a 18. század elején.

2 Uo.

3 Uo. 156: Zálogszerződés 1699-ből.

4 Uo. 153: Szerződés a kúria, vendéglő és más birtokok elzálogosításáról Pongrácz Máriától, 500 Ft-ért, 1696-ból.

5 Uo. 160: Szerződés a birtok és kocsmá elzálogosításáról Mészárosnak 400 Ft-ért, 1702-ből.

6 Uo. 160: Szerződés a birtokelzálogosításáról Lendvay Istvánnak 60 Ft-ért, 1702-ből.

7 Uo. 161, 162, 163: Szerződések a vagyonadományról Török Istvánnak (1703) és a rétek zálogáról Potocki Ferencnek és Neviczky Istvánnak, 1705-ből és 1706-ból.

vendéglőjét összes tartozékával és egy jobbágytelekkel együtt. A záloglevél szerint azt Barkóczynak hat év után vissza kellett adnia.⁸

A 18. század küszöbén Nagymihály az uradalom székhelye volt, nemesi, de főleg jobbágyi lakossággal, akik földműveléssel és iparral foglalkoztak. A jobbágylakosságot a parasztok, illetve a zsellérek alkották, és a mezővárosi polgárok. A parasztok és a zsellérek a földművelésben dolgoztak, a polgárok pedig iparral foglalkoztak. Nagymihály annak idején egy középszerű, Felső-Zemplénben a legnagyobb, esetleg Homonna után a második legnagyobb mezőváros volt, ahol öt országos vásárt tartottak, és több iparoscéh működött.

A Rákóczi-szabadságharc alatt, a felső-magyarországi nemesekhez hasonlóan, a nagymihályi földesurak is részt vettek a szabadságharc eseményeiben, hűséget fogadtak a fejedelemnek, és beléptek a kuruc hadseregbe. Mint a város földbirtokosai, Pongrácz László és János, valamint Sztáray Imre is beálltak Rákóczi táborába, és majdnem a szabadságharc végéig, 1711 januárjáig harcoltak a császári katonaság ellen. Példájukat a helyi kismesek, kurialisták, polgárok és parasztok is követték.

Nagymihály valószínűleg ugyanabban az időben került a kurucok kezébe, mint Homonna, Csicsva, Varannó, Lelesz, Sztropkó, Deregnyő, Vinna és a többi kisebb vár Zemplén és Ung vármegyében, amelyek nem rendelkeztek sem korszerű erődítményekkel, sem erős fegyverzettel, és már 1703 őszén sem voltak képesek ellenállni a kuruc hadseregnek.⁹ Így a nagymihályi vár is már 1703 szeptemberében megnyitotta kapuit Rákóczi hadserege előtt, feltehetően ugyanakkor, amikor a közeli, sokkal erősebb Vinna vára is.¹⁰

A szabadságharc alatt, 1703 októberétől 1711 elejéig a városban tartózkodtak, vagy rajta átutaztak különböző kuruc katonai egységek. Ezek a lakosságtól pénzt, ipari termékeket, élelmiszert, bort, sört, lovakat, ökröket és takarmányt követeltek. Ezeken kívül a lakosok fizették a hadiadót és a porciókat. Nagymihály szerepe, a többi észak-keleti erődített településhez – Kassa, Eperjes, Bártfa, Zboró, Munkács, Ungvár, Sárospatak és az elavult kisebb zempléni várak is – hasonlóan, főleg a szabadságharc második felében nőtt meg, amikor a felkelő ország határa egyre inkább Felső-Magyarország területére zsugorodott, és Nagymihály mezőváros, valamint vára értékes stratégiai ponttá vált Zemplén vármegye határán. Jelentőségét az is növelte, hogy legkésőbb 1708-tól postaállomás kezdte meg a működését a városban.¹¹

8 Uo. 164: Pongrácz László zálogszerződése a vendéglőre és a jobbágytelekekre 600 Ft-ért, 1707-ből.

9 THALY Kálmán: *Sztropkó vára a kurucvilágban = Adalékok Zemplén vármegye történetéhez.* I–XXIII. Szerk. DONGÓ GYÁRFÁS Géza. Sátoraljaújhely, 1896–1926 (a továbbiakban *Adalékok Zemplén*). II. 130–131.

10 Uő: *A székesi gróf Bercsényi család, 1470–1835.* III. Bp., 1892. 54.

11 *II. Rákóczi Ferenc leveleskönyvei, levéltárának egykorú lajstromaival, 1703–1712.* II. Közli THALY Kálmán. Bp., 1873. 556.

Az említett nagymihályi jobbágyok és nemesek mellett az uradalom urai – a Pongráczok, Sztáray Imre, Boronkay István – is harcoltak a kuruc hadseregben. Különösen tevékeny volt Pongrácz László, aki már 1703 őszén csatlakozott a szabadságharchoz, és annak végéig Vinna várának kapitánya volt.¹² Ugyanúgy unokafia, Pongrácz János is ott volt legkésőbb 1704 márciusától Rákóczi táborában. A szabadságharc alatt 1704-től fejedelmi biztos¹³ és Ung vármegye szolgabírája volt.¹⁴ 1708 decemberében részt vett az utolsó kuruc országgyűlésen, Sárospatakon.¹⁵ Szirmay András¹⁶ – az 1701-ben Rákóczival együtt az összeesküvés előkészítése miatt bebörtönzött Szirmay István testvére – is csatlakozott a szabadságharchoz, hasonlóan más birtokos és birtok nélküli helybeli nemeshez.¹⁷

A kimerült és elnéptelenedett Nagymihályt legkésőbb 1711 januárjában szállta meg a Hugo Virmond marsall és De Lange generális által vezetett császári katonaság. A régi vízi vár vagy erődített kastély valószínűleg ellenállás nélkül megadta magát. Vinna várának védelme Nagymihályi Pongrácz László vezetése alatt a város szabadságharc alatti szereplése utójátékának tekinthető. Vele együtt részt vett a védelemben Pongrácz János és Sztáray Imre is. A kilátástalan helyzet miatt 1711. január 26-án Pongrácz László felajánlotta a császári parancsnokoknak a kapitulációt és a hűségesküt az uralkodónak. Emellett kötelezte magát az összes nehézfegyver és lőszer leadására. Őrségének tagjai szabad döntést kaptak további működésükre az uralkodó hadseregében, ő maga azonban csak a megajánlott feltételek teljesítése után volt hajlandó a meghódolásra.¹⁸

A 17. század végétől, de még inkább a szatmári béke után, hatalmas változások következtek be az egész ország birtokviszonyaiban. Az oszmánok kiűzése után és a Rákóczi-szabadságharc leverése következtében több idegen, Habsburgokhoz hű arisztokrata család bekerült a magyar nemesség körébe. Főleg ők voltak azok, akik a 18. század első harmadában óriási uradalmakat szereztek a volt hódoltsági területen vagy II. Rákóczi Ferenc és híveinek birtokaiból. Zemplén vármegyében is megváltoztak a birtokviszonyok, az elkobzások és adományozások főleg a Rákóczi-birtokokat és emigrációba menekült társainak birtokait érintették.

Nagymihály birtokviszonyaiban a század első felében meghatározó volt a Sztáray család hatalmi és vagyoni felemelkedése. Ennek köszönhetően a Sztárayak viszonylag rövid idő alatt a mezőváros és az uradalom birtokosai lettek. Sztáray Imre az

12 OSzK, Bp., Kézirattár, Fol. Hung. 798, fol. 39.

13 MNL OL G-16, I., 2. d. No. 16.

14 Uo. G-24, II. 6. a.

15 Uo. G-27, V. 1. a.

16 Szirmay András 1696-tól zálog formájában birtokolta a mezőváros nagy részét.

17 ŠA Prešov, SM 388: II. Rákóczi Ferenc oltalomlevele Nagymihályi Pongrácz László számára, 1709. november 14.

18 Uo. 388: Vinna vára kapitulációjának ajánlata, 1711. január 26.

1720-as és az 1730-as évek folyamán nemcsak helyet cserélt az uradalom egykori birtokosával, hanem fokozatosan és sikerrel kiszorította a Szirmayakat is pozícióikból, akik a század elején zálogként majdnem az egész várost kezükben tartották.

Több tény is utal arra, hogy a Sztáray család hatalmi megerősödésében a korábbi városuraknak, a Pongráczoknak a Rákóczi-szabadságharc alatti túlságosan buzgó tevékenykedése is szerepet játszott. Az uralkodó iránti hűségesküt Pongrácz László sokáig vonakodott letenni, Szirmay András viszont már 1710 végén Eperjesre sietett, hogy Virmond marsall előtt hűséget esküdjön I. Józsefnek.¹⁹ Viszonylag gyors politikai pálfordulása ellenére sem sikerült azonban teljesen megválni kuruc múltjától, és a következő évben 1700 rajnai Ft-ot ki kellett fizetnie a hadi pénztárba.²⁰ A szatmári béke után megfigyelhető a Pongrácz család hatalmának gyors csökkenése, amelynek egyik oka kétségtelenül Pongrácz Lászlónak a fejedelem oldalán való korábbi működése volt. Ő és unokája, Pongrácz János a szabadságharc jelentős hívei közé tartoztak, így átpártolásuk bizonyára nem volt olyan egyszerű.²¹ A Sztáray család hatalmi felemelkedését egyébként az a tény is segítette, hogy Pongrácz János nem rendelkezett férfi utóddal, és a Pongrácz család a szatmári békét követő időszakban fiágon kihalt.²²

Az 1740-es évek elejéig Nagymihály legnagyobb részét a Szirmay család birtokolta, akik az uradalom több falujával együtt az 1696. évi zálogszerződés alapján tartottak jogot a mezővárosra. A Szirmayak a kastély és a jobbágytelkek többsége mellett a sörházat, a kocsmákat, a vágóhidat, a piacot és a Laborc-hídon való vámot is kezükben tartották. Még az 1730-as évek közepén is Szirmay Andráshoz, Imréhez és Ádámmal tartozott a kastély és kettő-három a nagymihályi kúriák közül.²³

A mezőváros további birtokosa Sztáray Imre volt, a volt Pongrácz-Sztáray-féle uradalom egyetlen törvényes örököse. Székhelyét a Szirmay-féle zálog korában nem a városban, illetve kastélyban, hanem Vinna várában tartotta. A kisebb részbirtokosok közül az egyik nemesi kúriának a tulajdonosa, Luzsénszky Imre báró volt a legjelentősebb. A további nagymihályi kisebb birtokosok a Boronkay, a Neviczky, a Szánki, a Gombos és más családok tagjai közül kerültek ki.²⁴

1743-ban jelentős változás következett be Nagymihály és az egész uradalom történetében. Abban az évben Sztáray Imre, aki közben az uralkodó szolgálatában szer-

19 *Szirmay András naplója. = Adalékok Zemplén. VII. 271.*

20 Uo. = *Adalékok Zemplén. VIII. 14.*

21 Pongrácz László még a szabadságharc végén tiszteletben tartotta ugyan társainak akarátát, maga viszont vonakodott hűséget ígérni az uralkodónak. *ŠA Prešov, SM 388.*

22 NAGY Iván: *Magyarország családjai czímerekkel és nemzékrendi táblákkal. X. Pest, 1863. 868.*

23 *ŠA Prešov, SM 199: Szerződés Sztáray Imre báró és Szirmay András örökösei között a nagymihályi zálog kifizetéséről és az elzálogosított birtokok visszaadásáról, 1743. szeptember 28.; BEL Matej: Zemplínska stolica, Užská stolica. Bratislava, 1999. 174.*

24 *ŠA Prešov, SM 172–185: A nagymihályi birtokok eladására és elzálogosítására vonatkozó okiratok az 1720-as és 1730-as évekből.*

zett érdemeiért bárói rangot is kapott, szerződést kötött Szirmay András örököseivel a mezőváros és az uradalom nagyobb részének visszaadásáról, amelyet az 1696. évi Pongrácz-féle zálog fejében birtokolt. A zálogot Sztáray Imre hatalmas összeggel, 68 000 Ft-tal váltotta ki, amelyet fokozatosan, öt év alatt kellett kifizetnie.²⁵ Sztáray akkor szerezte meg a csaknem 150 jobbágy- és zsellérteleket, és mellette a majorság részeit is, a kastéllyal, a két kúriával és a hozzá tartozó mezőkkel, rétekkal, erdőkkel és más tartozékokkal együtt.²⁶ A Szirmayak csak egy, a Szirmay Ádám által lakott kúriát tartották meg, a hozzá tartozó mezőkkel és rétekkal együtt. Ugyanakkor sörfőző és italkiméresi (bor- és sörárulási) jogot is veszített a család, amelyek szintén Sztáray Imre báróhoz jutottak. A Szirmayak magukkal vihették szolgálkaikat és iparosait mind a majorságból, mind a városból. Ez három szücsöt, két bodnárt, egy cipészt, egy szakácsot, egy gombkötőt és egy lakatost jelentett, családjaikkal együtt.²⁷

Ezután is maradt azonban a városban több kisebb nemesi birtokos. A zálog kiváltása évében, 1743-ban tíz nemesi részes fölbirtokos birtokolta a nagymihályi jobbágytelkeket. Luzsénszky báró birtokolt egy kúriát és 7 jobbágytelket, Egri 6 jobbágytelket, Nagymihályi János 3 jobbágytelket, Boronkay László 3 jobbágytelket, Neviczky László és István 2 jobbágytelket, és Szemere Ádám, Dohny György és Vécsey báró egy-egy jobbágytelket.²⁸

Sztáray Imre báró, 1747-től gróf, a következő években fokozatosan más birtokrészeket is megszerezett, és egyesítette uradalmát. 1748-ban megvásárolta Szemere Ádám jobbágytelkét, 1756-ban pedig Neviczky Anna hagyta rá birtokrészét.²⁹ Már az 1750-es években a Sztárayak Nagymihály csaknem egyedüli birtokosaivá váltak. 1752-ben a városi jobbágytelkek mellett a hatalmas majorságot is birtokolták, amelyek csak tizede volt más birtokosok, főként Luzsénszky báró kezében.³⁰

Később, 1755-ben Sztáray Imre gróf konfliktusba került Luzsénszky Imre báró örököseivel, és már öt év múlva, 1760-ban 3160 Ft-ért zálogban megszerezte Luzsénszky Judit bárónőtől annak nagymihályi kúriáját, és további 910 Ft-ért jobbágytelkeket Füzessér, Jesztreb, Tarna és Csecsehő községekben.³¹

Sztáray Imre gróf lett az újkori Sztáray-domínium alapítója, aki székhelyét Nagymihály városában tartotta. A családi uradalom építése és egyesítése mellett korának jelentős személyisége volt. A Rákóczi-szabadságharc egykori hívéből királyi és császári tanácsos, Vinna és Nagymihály várának örökös ura, Ung vármegye főispánja,

25 Uo. 199: Szerződés Sztáray Imre báró és Szirmay András örökösei között.

26 Uo. 199: Nagymihályi jobbágytelkek összeírása, 1743.

27 Uo. 199: Szerződés Sztáray Imre báró és Szirmay András örökösei között.

28 Uo. 199: Nagymihályi jobbágytelkek összeírása, 1743.

29 Uo. 203, 212: Szerződések a birtokok eladásáról és elzálogosításáról Sztáray Imrénél.

30 Uo. 998: Nagymihály birtokösszeírása, 1752.

31 Uo. 433: Sztáray Imre gróf szerződése Luzsénszky Judit bárónővel a nagymihályi kúria és a környező falvak elzálogosításáról, 1760. június 12.

a Szent István-rend középső rendjének és más magas kitüntetéseknek, illetve országos tisztségeknek viselője lett. A bárói cím után 1749-ben a grófi rangot is megszerzte családja számára, így felvételt nyert a mágnások sorába.³²

Nagymihály és az egész uradalom birtokviszonyait a 18. század második felében is a Sztáray család pozícióinak erősödése jellemezte, akik fokozatosan mind a város, mind a domínium egyedüli birtokosai lettek. A Szirmay-féle zálog kifizetése (1743) és a Luzsénszky-örökség megszerzése (1750-es évek) után Sztáray Imre tovább folytatta a családi domínium területének bővítését a városban és környékén. 1762-ben Boronkay báró ráhagyta egy nagymihályi jobbágytelkét 100 Ft értékben,³³ de tovább folytatta a mezők, rétek, erdők és házak, illetve kúriák megszerzését is a kisebb nemesi tulajdonosoktól.

Sztáray Imre gróf 1769-ben bekövetkezett halála után három férfi utódot hagyott maga után. Közülük azonban csak egy lett örököse a nagymihályi uradalomnak. Sztáray Antal katonai pályára lépett, részt vett mindkét osztrák – az örökösödési és a hétéves – háborúban, és 1800-ban tábornagyi rangot kapott. Emellett a 3. gyalogezred tulajdonosa, máltai lovag és a Mária Terézia-rend viselője volt.³⁴ Sztáray Imre gróf második fia, János Fülöp magas állami tisztségekben tevékenykedett. A Királyi Helytartótanács tanácsosa volt, betöltötte a császári és királyi kamarási hivatalt, és viselte Ung vármegye főispáni tisztségét is. A nagymihályi családi rezidenciában Sztáray Mihály gróf maradt, aki az uradalom fejlesztése mellett szintén több országos vagy állami hivatalt viselt. II. József korában lett a Tiszai Kerületi Ítéltábla ülnöke, később császári és királyi tanácsos, a Szepesi Kamara adminisztrátora és Szabolcs vármegye főispánja.³⁵

Ifj. Sztáray Mihály gróf tovább folytatta apja tevékenységét a nagymihályi uradalom és a mezőváros gyarapításában és gazdasági felemelésében. Ebben hasonlóan sikeres is volt, és már 1770-ben majdnem az egész várost és a hozzá tartozó majorságokat a kezében tartotta. Kivételt csupán három Pirinyi- és egy Boronkay-telek képezett.³⁶ Néhány év múlva már csak egy jobbágytelek maradt Boronkay András báró tulajdonában, amelyet akkor Vladár Pál birtokolt.³⁷ A század végén azonban a Sztáray család már egyedüli ura volt az uradalomnak és a székhelyét képező Nagymihály városának.³⁸

32 Uo. 433; NAGY: *i. m.* 866.

33 ŠA Prešov, SM 217: Boronkay-telek átadása Sztáray Mihály grófnak.

34 NAGY: *i. m.* 866.

35 Uo. 867.

36 ŠA Prešov, SM 945: Sztáray Mihály gróf birtokainak összeírása, 1770.

37 MNL OL, HTT, Mária Terézia úrbéri regulációja, Urbarium oppidi Nagymihály.

38 Johann Matthias KORABINSKY: *Geographisch-historisches und Produkten Lexikon von Ungarn*. Pressburg, 1786. 632.

Gróf Sztáray Mihály, birtokainak más birtokosok rovására történő területi szaporítása mellett, más eszközöket is használt hatalmának megerősítésére. Az 1770-es évektől eltörölte azoknak az enyhítéseknek és előnyöknek a nagy részét, amelyeket annak idején apja adományozott a nagymihályi jobbágyoknak és zselléreknek. Kiszajátította például az addig közösségi, parasztok által használt mezőket és réteket.³⁹ De nem csak a jobbágyokkal szemben viselkedett így. Az 1770-es évek elején a helyi (nagymihályi) római katolikus plébánostól is elvette a jogot a felső és középső malom szombati jövedelmének megtartására.⁴⁰ Tevékenysége miatt többször összetűzésbe került saját jobbágyaival, akik a vármegyénél tettek panaszt ellene.⁴¹ A gróf továbbfejlesztette és korszerűsítette a nagymihályi majorságot és az ottani gazdasági üzemeiket, s nem utolsósorban átépítette, kibővítette és szépítette a nagymihályi kastélyt, amely egy reprezentatív, barokk főúri székhellyé vált, terjedelmes kertekkel, parkokkal és nyári lakosztályokkal.⁴²

THE FAMILY OF THE SZTÁRAY COUNTS OF NAGYMIHÁLY (MICHALOVCE) AND THE RISE OF THE SZTÁRAY DEMESNE IN THE 18TH CENTURY

Keywords: *aristocracy; 18th century; Sztáray family; the demesne of Nagymihály; demesne organization*

The study discusses the formation and evolution of the Sztáray family from Upper Hungary and its branches from the 14th to the end of the 17th centuries. The Pongrácz, Eödönffy and Sztáray families were all branches of the same Nagymihályi family. Initially, the members of the Pongrácz family owned the most important lands, that is Nagymihály and dozens of settlements in Ung and Zemplén counties.

The most significant changes on the territory of the domain of Nagymihály occurred after 1711. During Rákóczi's war of independence both the citizens of Nagymihály market town and the nobility stood alongside the prince, supporting him in his battles. Following the war, however, certain members of the nobility – like László Pongrácz, or the members of the Szirmay family – didn't manage to reinforce their former social positions. As a consequence, during the 1720s and 1730s Imre Sztáray not only managed to take most of the lands of the domain out of the hands of the former owners, the Pongrácz family, but slowly and steadily superseded even the Szirmays from their pledged lands. Imre Sztáray, who in 1743 became a

39 MNL OL, HTT, Urbarium oppidi Nagymihály.

40 A Kassai Római Katolikus Érsekség Levéltára, Nagymihályi plébánia visitatioja, 1773.

41 A jobbágyok több alkalommal is (1770, 1786, 1787) pereskedtek a gróffal. ŠA Prešov, SM 968.

42 KORABINSKY: *i. m.* 632.

baron, then in 1749 a count, took the pledged lands in his possession, thus, by the 1750s the Sztáray family became the sole proprietor of the domain of Nagymihály.

The son of Imre Sztáray, Mihály jr. continued the expansion of the domain during the second half of the 18th century. The count developed and modernized the estate, its agricultural equipment, and rebuilt, expanded, and embellished the mansion of Nagymihály, which became a representative baroque noble residence with spacious gardens, parks and summer suites.

FAMILIA CONȚILOR SZTÁRAY DIN NAGYMIHÁLY (MICHALOVCE) ȘI DEZVOLTAREA DOMENIULUI SZTÁRAY ÎN SECOLUL AL XVIII-LEA

Cuvinte-cheie: *aristocrație; secolul al XVIII-lea; familia Sztáray; domeniul din Nagymihály; organizare domeniială*

Studiul analizează formarea și evoluția familiei Sztáray din Ungaria Superioară și a diferitelor ramuri ale acesteia începând cu secolul al XIV-lea până la sfârșitul secolului al XVII-lea. Familiile Pongrácz, Eödönffy și Sztáray au fost toate ramuri ale familiei Nagymihályi, iar inițial membrii familiei Pongrácz au deținut cele mai importante teritorii, și anume târgul Nagymihály și o duzină de alte așezări din comitatele Ung și Zemplén.

Cele mai însemnate schimbări de pe teritoriul domeniului din Nagymihály s-au petrecut după anul 1711. În timpul războiului de independență al lui Francisc Rákóczi al II-lea atât locuitorii din Nagymihály, cât și nobilimea i s-au alăturat lui Rákóczi sprijinindu-l cu forțe militare. După război însă anumiți membri ai nobilimii – de exemplu László Pongrácz sau membrii familiei Szirmay – nu au mai reușit să-și redobândească pozițiile și statutul social anterioare conflictului. Astfel pe parcursul anilor 1720-1730 locul vechilor proprietari de moșii al membrilor familiei Pongrácz a fost preluat de Imre Sztáray. În paralel acesta a reușit să pună stăpânire și pe moșiile zălogite ale membrilor familiei Szirmay. Odată ce Imre Sztáray – care în 1743 a primit titlul de baron, iar în 1749 cel de conte – și-a însușit toate moșiile zălogite, începând cu anii 1750 familia Sztáray a devenit singura proprietară a domeniului din Nagymihály.

Dezvoltarea domeniului a continuat în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea sub fiul lui Imre Sztáray, Mihály jr. Acesta a dezvoltat și modernizat echipamentele și exploatarea agricolă de pe domeniu, a reconstruit, a extins și a modernizat castelul de la Nagymihály, care a devenit astfel o reședință barocă aristocrată reprezentativă, cu grădini și parcuri întinse și cu reședințe de vară spațioase.